ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԻՐՔԸ ՈՒ ԿԱՐԻԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱՄՄԱՏԱՍԿԱՆ ԼԵԶՈՒԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս տիտղոսի տակ գեղեցիկ ճառասացութիւն մ'ըրաւ Պարիս 13ին Լոնտոնի Բանասիրական ընկերութեան առջեւ Հայերէնագէտ գիտնականն Ա. Շոռումֆ, որ ծանօթ է արդէն իւր մատենախօսական ուսումնասիրութեամբն այն ամէն անձանց ու գրոց որ եւրոպական լեզուաւ Հայ լեզուին մատենագիտութեան վրայ ճառած են։ Գիտնականին ընդարձակ ճառն՝ ինչպէս խմբագրութեանս խաւրուած ծանուցագրէն ալ յայտնի է, երեք գլխաւոր մաս կը բաժնուի։ Առաջին մասին մէջ կը քննէ գիտնականն "Հայ գաւառաբարբառք եւ ասոնց մատենագրութիւնը„ եւ այն՝նախ գրաբար եւ ապա աշխարհաբարն, եւ այս վերջնոյս գլխաւորաբաժանմունքը. իւրաքանչիւր Հայ բարբառով գրուած գրոց կամ հրատարակութեանց. այսպէս Զէյթունի, Սիւնեաց, Ագուլիսի, Խարբերդի, Լէհահայոց, Ուլնիոյ, Նոր-Նախիջեւանի եւն բարբառներուն եւ ասոնց ունեցած մատենագրութեան վրայ ընդարձակ խօսած է, ի վերջոյ նաեւ Հայ ժողովրդական գրականութեան, այսինքն վէպիկներուն եւ պլ բանաստեղծութեանց՝ զոր օրինակ Նորագիւտ Դաւիթ ու Մհեր դիւցազներգութեան վրայ։ Այս մասին մէջ չեն մոռցուած նաեւ Հայ ձեռագիրք, հին մատենագրաց հրատարակութիւնք, Հայ հնախօսութիւնն ու Հայոց հեթանոսական կրօնքը։

Ճառասացութեան երկրորդ մասին մէջ խօսելով գիտնականն "Հայերէնի քերականական կազմութեան վրայ„՝ կը լուսաբանէ արտասանութեան տարբերութիւնքն, "տառադարձութեան„ խնդիրը, Հայերէնի համաձայնութիւնն ու ձեւաբիտութիւնը, բառերու բաղադրութիւնն ու ածանցմունք եւ նաեւ ոճք։ Այս մասին մէջ շօշափուած է նաեւ Հայերէն տառերու գիւտին կամ անոնց ծագման խնդիրը՝ թէ յունական եթէ պլ ալբիւր ունէր Մեսրոբ իւր առջեւ. ի վերջոյ նաեւ Հայ լեզուի գլխաւոր քերականութիւնք օտ բառարանք յիշուած են։ Երրորդ վերջին մասն որ "Հայ լեզուի դիրքը համեմատական լեզուագիտութեան մէջ„ կը քննէ, երեք մանրաբաժանումն ունի, այսինքն՝ 1. Հայ լեզուի ծագման նկատմամբ կարծիք ըստ աւանդութեան եւ ենթադրութիւնք. Սոփուս Բուգգէի նոր կարծիքն Հայերէնի եւ ետրուսկերէնի յարաբերութեան նկատմամբ. Հայերէնի տեղագրութիւնն, բառարանն ու ստուգաբանութիւնք ըստ Լակարտի, Փր. Միւլլէրի, Հիւպշմանի, Բուգգէի եւն։ 2. Հայերէնն իբրեւ անդամ ոլիկան (Հնդիկ-եւրոպական) լեզուաց խմբին՝ ըստ Վինտիշմանի, Կոշէի եւն. եւ 3. Հայերէնի դիրքն եւրոպական լեզուախմբին մէջ, եւ իբրեւ միջին անդամ երանեան եւ ալաս-վրիական լեզուախմբերու, եւ ժամանակակից Հայերէնագիտաց կարծիքը։ Ի վերջոյ կը պարզէ գիտնականն թէ դեռ ինչ խնդիրներ կը մնան հետազօտելու եւ լուսաբանելու։

Արդէն այս ծրագիրը կը ցուցընէ թէ կարեւոր երկասիրութիւն մըն է Շոռումֆի ձեռնարկը որ ընդհանուր տեսութիւն մը կու տայ Հայերէնի վրայ ցայժմ գրուած ու յայտնուած կարծեաց եւ ստացուած արդեանց։ Այս պատճառաւ փափաքելի է որ սոյն ճառն յանձնուէր տպագրութեան ի հրատարակութիւն, որով ապագայ քննիչք Հայ լեզուին՝ մեծապէս պիտի օգտին ուշադրելով առջեւնին առաջնորդ մ'որ կը ցուցընէ թէ այս կամ այս ճիւղին մէջ ինչ բան գրուած կայ ու քննուած։ Հեղինակն իւր ձեռագիրը դեռ չյանձնած տպագրութեան՝ կրկին պիտի աչքէ անցընէ եւ կը յուսայ որ տարւոյս վերջերը կարենայ տպագրութեան ձեռնարկել։

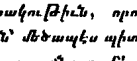

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱՒԵՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ա.

Այժմ "ազգային„ ամենամեծ խնդիրը՝ Էջմիածնի կաթողիկոսութեան թափուր մնացած գահին վրայ նոր գահակալի ընտրութիւնն է։

Էջմիածին՝ եկեղեցական-ազգային նշանակութիւն ունի Հայ ազգի ստուարագոյն մասին համար՝ իբրեւ այս վերջնոյս հոգեւոր վարչութեան ծայրագոյն ղեկավարը։ Կ'ասենք "ազգի ստուարագոյն մասին„ համար. վասն զի՝ ինչպէս յայտնի է՝ ոչ ամէն Հայ Էջմիածնի կը վերաբերի. Հայը իսկապէս Էջմիածնի նուիրապետութեան հետ կապուած չէ, եւ այս Հայրապետական աթոռի իշխանութեան սահմաններէն դուրս եւս կան Հայեր, որ ոչ նուազ իրաւունք ունին ընդհանուր ազգին լրացուցիչ մասն համարուելու, թէեւ կան դժբախտաբար դեռ մեր մէջ ոչ սակաւ հրապարակախօսներ

digitised by A.R.A.R.@